

KAYSERİ KENT BÜTÜNÜNÜN AÇIK VE YEŞİL ALANLARININ SİSTEM YAKLAŞIMI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Banu ÖZTÜRK KURTASLAN¹, Murat E. YAZGAN²

¹Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl., Kayseri, (banuoz@erciyes.edu.tr)

²Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara

Makalenin Geliş Tarihi: 15.10.2004

ÖZET: Kentsel ortamlarda yeşil alanlar ekolojik, ekonomik, fiziksel, toplumsal, estetik işlevleri ile kaliteli yaşam çevrelerinin oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar. Açık ve yeşil alan sistemleri daha yaşanabilir çevreler oluşturarak "kentleşmeye katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada açık ve yeşil alanlar kent planlama ile ilişkileri çerçevesinde ele alınmış, "açık ve yeşil alan sistemi" yaklaşımı üzerine düşünceler geliştirilmiştir. Buna göre açık ve yeşil alan sistemi, mekansal, zamansal ve toplumsal açıdan olmak üzere üç ayrı sistemin birlikteliğinden oluşmaktadır. Açık ve yeşil alanların mekansal sistemi, onların birbirleri ile olan mekansal ilişkileriyle ilgilidir. Açık ve yeşil alanlara ilişkin mekansal bir sistem oluşumu için, bu alanlar birbirleri ile bağlantılı olarak tasarlanmalı ve mekansal bir süreklilik oluşturulmalıdır. Toplumsal açıdan sistem, açık ve yeşil alanların yerleşim yeri hiyerarşisine ve toplumsal gereksinime göre dağılımı ile ilgilidir. Zamansal açıdan sistem ise açık ve yeşil alanların tarihsel sürekliliğinin sağlanması ve geliştirilmesi ile oluşmaktadır. Kayseri Kenti'nde açık ve yeşil alanların mekansal sürekliliği sağlanmamıştır. Kent bütünü ölçeğinde ise kentin yakın çevresinde açık ve yeşil alan sistemi oluşumu açısından önemli alanlar mevcuttur. Fakat bu alanlar kentsel gelişimin tehdidi altındadırlar. Planlama ve uygulamaya koruma ağırlıklı yaklaşım ile kentin açık ve yeşil alanlarında zamansal süreklilik sağlanabilir. Konu toplumsal açıdan ele alındığında ise kentte farklı ölçeklerde gereksinim duyulan açık ve yeşil alanların yetersiz olduğu görülür. Alınacak bir dizi önlem ile Kayseri kent bütününde bir açık ve yeşil alan sistemi oluşumu sağlanabilir. Bu anlayışla araştırmanın sonucunda kent halkına etkili bir kullanım sunmak üzere neler yapılabileceği konusunda öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık alan, yeşil alan, kentsel açık alan, kentsel yeşil alan, kentsel açık ve yeşil alan sistemi, kentsel peyzaj planlama, kentsel ekoloji.

Evaluation Open and Green Areas of Kayseri Urban Complex with a System Approach

ABSTRACT: In urban environments green areas play an important part in forming good quality environments with their ecological, economical, physical, social and aesthetic functions. Open and green area systems contribute the formation of urban communities by creating more livable environments. In this reseearch open and green areas have been searched in the frame of urban planning. New ideas on "open and green area system" have been developed. So, open and green area system is consist of three seperate system components as "spatial, social and time". The spatial system of open and green areas is related to their spatial connections. For forming a spatial system that is related to open and green areas, these areas must design as linked with each other and be costituted a spatial cotinuity. The system from the social point of view is related to the distribution of open and green areas according to the settlement hierarchy and social requirement. The system from the time point of view is constituted with providing the historical continuity of open and green areas and their improvement. In Kayseri City, spatial continuity of open and green areas haven't been provided. However, on the urban complex scale, there are important potential areas for forming an open and green area system in the vicinity of the city. But

these areas are under the threat of urban development. With an approach that is largely about conservation, a continuity that is related to time, can be provided. When the subject is considered from the social point of view, it can be seen that open and green areas are not enough in different scales in the city. With the precautions that will be taken, an open and green area system can be provide in Kayseri urban complex. In this context, the results of the research present recommendations for an effective use of urban open and green areas of Kayseri for urban inhabitants.

Key Words: Open space, green space, urban open space, urban green space, urban open and green area system, urban landscape planning, urban ecology.

GİRİŞ

Kentsel yaşamda açık ve yeşil alanların gerekliliği yadsınamayacak bir gerçektir. Somut olarak tek tek algılanan açık ve yeşil alanlar kent içinde sürekli bir dizi halinde ve işlevsel bir yapı ortaya koyacak şekilde planlandıklarında kentin açık ve yeşil alan sistemini oluştururlar. Açık ve yeşil alanlar ancak çok amaçlı ve sistemli bir planlama ile kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilirler. Aynı zamanda, oluşturulan sistemin mekan boyutunda olduğu kadar, zaman boyutunda da sürekliliği sağlanmalıdır.

Bu anlayışla kentlerde çağdaş yaşamın gerektirdiği sistemli planlama yaklaşımlarının olmayışı, özellikle Kayseri gibi yeni gelişmekte olan ve bu açıdan, açık ve yeşil alan sistemi oluşturulması konusunda potansiyeli olan kentlerde ne gibi çalışmalar yapılabileceğini görme isteği, böyle bir çalışmayı zorunlu kılmıştır.

Kentleşmede, kentleşmede ve kentsel yaşam kalitesinin oluşumunda önemli roller üstlenmiş olan açık ve yeşil alanların sistemli bir şekilde planlanmaları Kayseri Kenti için oldukça kritik bir konudur; çünkü Kayseri kenti ülke kentleşme oranının üzerinde, yüksek bir kentleşme oranına sahiptir. Böyle bir ortamda kentleşmenin ve kentsel yaşam kalitesinin oluşumu açısından önem taşıyan açık ve yeşil alanların sistemli bir şekilde planlanması aynı zamanda kentin gelecekteki makroformunun oluşumu anlamını taşımaktadır. Bu düşünce ile çalışmanın amacı, kentsel açık ve yeşil alan sisteminin tanımlanması ve sağlıklı gelişmelerin görüldüğü Kayseri Kenti'nde bu sistemin uygulanabilmesi için üst ölçekte öneriler geliştirmesi, daha alt ölçeklerde ayrıntıda yapılacak olan çalışmalara bir veri

oluşturulmasıdır. Böylece sistemli bir planlama yaklaşımı ile bugün ve gelecekte daha sağlıklı ve yaşanabilir çevrelerin oluşumu için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Araştırma konusu açısından kent ölçeğinde ele alınacak olan açık ve yeşil alan sistemi "mekansal", "toplumsal" ve "zamansal" açıdan irdelenecektir. Sözü edilen her üç açıdan da bir sistem oluşturulduğunda "kentsel açık ve yeşil alan sistemi"nden söz edilebilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi; açık ve yeşil alanların mekansal açıdan bir sistem oluşturması, onların mekansal süreklilikleriyle ilgilidir. Açık ve yeşil alanların dağılımıyla ilgili olan "bağlantılı açık ve yeşil alanlar" kuramı, sözü edilen alanların birbirleriyle bağlantılı ve bir dizi oluşturacak şekilde planlanmaları gerektiğini savunmaktadır. Fakat bu yaklaşım, örneğin bir deniz ya da gölün veya topografyanın yönlendirmesi ile anlam kazanmaktadır. Plancılara göre bu devamlılık görsel ve fiziksel yönden açık ve yeşil alan sisteminin kolay ve güvenilir bir şekilde kullanımı ve rahat algılanabilmesini sağlar. Kullanıcının bir mekandan diğerine kolaylıkla ve güven içinde geçişine olanak verir. Mekanlar arasındaki geçişlerin oturacağı koridorlar; yürüyüş, bisikletle gezi, koşu gibi aktiviteler için mükemmel birer alan oluştururlar (Önder 1997).

Açık ve yeşil alanlar konumlarına göre, başka bir deyişle "fiziksel" ya da "mekansal" ilişkileri açısından yeşil kuşak, yeşil kama, yeşil örgü ve yeşil kalp olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır:

Yeşil kuşak (greenbelt) XVI. Yüzyılda ilk izlerine rastlanan, kentsel alanı kuşatan bir yeşil alan varlığıdır. Önceleri tarım, hayvancılık, sosyal ve sportif etkinlikler, düşman saldırıları ile bulaşıcı hastalıklardan korunma gibi

gereksinimlerden doğan yeşil kuşak, günümüzde sınırları ekolojik ve sosyal karakteristiklere göre belirlenen daha esnek bir yapıya sahiptir (Çulcuoğlu 2000). Yeşil kama (green wedge) daha çok kent içine uzanan akarsu ve vadi gibi çizgisel doğal ortamların varlığına bağlı olarak yeşil dokunun oluşturulması ile oluşur. Genellikle kırsal nitelikli alanlardan kent merkezine doğru daralarak sokulan kama oluşumu, yeşil kuşağa kıyasla erişilebilirlik oranı daha yüksek olan bir planlama şeklidir. II. Dünya Savaşı sonrası Londra'da oluşturulan yeşil kamalar rekreasyon, sağlık ve eğitim için uygun alanlar sağlamaktadır. Yeşil örgü (green network, green web) XX. yüzyılın II. yarısında açık alanların entegrasyonuna yönelik olarak en cazip yaklaşım olmuştur. Bu sistemde açık alanlar birbirleriyle bağlantılı olarak tasarlanırlar. Bu bağlantıları ise yürüme izleri, köprüler, bisiklet yolları, vadiler, lineer parklar, su kemerleri vb. diğer "yeşil yollar" sağlamaktadır (Turner 1998). Bu sistemin oluşumunda kent içindeki ve dışındaki yeşil alanları birbirine bağlayan, araç ya da araç-yaya birlikteliğine dayanan yeşil yollar önemli rol üstlenirler. Yeşil kalp (green heart) sistemi ise bölgesel ölçekte kentleri birbirlerine bağlayan birleştirici bir merkezi yeşil alandır. Hollanda'da doğa koruma ve rekreasyon alanlarını içeren yeşil kalp Rotterdam, Hague ve Utrecht gibi büyük kentleri birbirine bağlamaktadır (Kühn 2003).

"Toplumsal açıdan" açık ve yeşil alan sistemi açık ve yeşil alanların yerleşim yeri hiyerarşisi açısından sınıflandırılmaları, erişilebilirlik özellikleri ve m²/kişi olarak miktarlarını ifade etmektedir. Açık ve yeşil alanlar yerleşim yeri hiyerarşisi açısından en küçük yerleşim birimi olan bina ölçeğinden başlayarak; ev bahçesi, çocuk bahçesi, oyun ve spor alanı, mahalle parkı, semt parkı, kent parkı, bölge parkı vb. olarak sistem içerisinde yerlerini alırlar. Yerleşim yeri hiyerarşisi açısından yapılan bu sınıflandırmada açık ve yeşil alanların etki alanları belirleyici olmuştur. Bu belirleyicilikte ise işlevleri ve taşıdıkları önem etkilidir.

"Zamansal açıdan" açık ve yeşil alan sistemi söz konusu alanların zamansal sürekliliğini ifade etmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında,

yaşam kalitesi bağlamında korunması gereken mevcut açık ve yeşil alanların korunması ve kent yaşamında "kullanımının" sayısız fayda sunduğu "aktif" açık ve yeşil alanların gereksinimler oranında sürdürülmesi ve geliştirilip çoğaltılması düşüncesi oluşmaktadır. Özellikle kente kimlik kazandıran açık ve yeşil alan sisteminin, ortak bir bellek oluşumu bağlamında zamansal sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmada kullanılan materyal;

- Kayseri Kenti 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Kayseri'ye ilişkin uydu fotoğrafları (KASKİ)
- Kayseri Kenti ve yakın çevresine ait 1/100 000 ve 1/25 000 ölçekli haritalar,
- KHGM'nün hazırladığı 1/100 000 ölçekli toprak haritası
- Araştırma alanına ait fotoğraf, slayt gibi görsel malzeme ile görsel inceleme ve arazi çalışmalarından elde edilen güncel görsel veriler
- Kayseri Kenti İmar Planı Araştırma Raporları
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeler'in İmar Daire Başkanları ile ve Park Bahçeler Müdürlükleri ile yapılan sözlü görüşmeler ve edinilen kaynaklar,
- DİE'den alınan 1965-2000 yılları arası nüfus bilgileri
- Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan elde edilen koruma alanlarına ait sınırları gösteren paftalar,
- Alana ilişkin daha önce yapılmış olan tez, araştırma ve projeler,
- Açık ve yeşil alan sistemleri ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalardır.

Araştırma alanında yeşil alan sisteminin oluşumunda önemli katkıları olan, ekolojik birer koridor olma özelliği taşıyan ve kent havası ile iklimini iyileştirmede potansiyel teşkil eden çok sayıda vadi belirlenmiş, bu vadilerin yeşil yollar şeklinde doğal ve kültürel yeşil alanların entegrasyonundaki rolleri araştırma kapsamına alınmıştır.

Kent içerisindeki dokunun bir açık ve yeşil alan sistemi oluşumuna olanak tanımayacak biçimde yoğun olduğu gözlenmiş, bundan dolayı çalışmada özellikle kent yakın çevresindeki mevcut ve potansiyel alanlar üzerinde durulmuştur. Kent içerisindeki alanlarda ise sistem açısından bazı iyileştirme olanakları aranmıştır. Koruma kararlarına tam olarak uyulmayan bir gelişimin gözlemlendiği kentte, kent içi ve kent dışı açık ve yeşil alanların organik birlikteliğini ve sürekliliğini sağlayacak bir sistem arayışında korumaya duyarlı bir yaklaşım izlenerek, kentin makroformuna en uygun sistem önerilmiştir.

Çalışmada açık ve yeşil alan sistemi zamansal, mekansal ve toplumsal açıdan ele alınmıştır. Ayrıca 2020 yılı çalışmanın hedef yılı olarak belirlenmiş, senaryo ve projeksiyonlar doğrultusunda gelecekteki açık ve yeşil alan durumu ve gereksinimi de projekte edilmiştir.

Araştırma alanında açık ve yeşil alanlar ile "sistem"e ilişkin sorunlar belirlenerek ölçeğin gerektirdiği makro düzeyde öneriler geliştirilmiştir. Alanda açık ve yeşil alanların önemli bir kısmını oluşturan tarım, bağ-bahçe, çayır-mera, koruma kapsamında olan ve korunması gereken alanlar ile diğer aktif ve pasif yeşil alanlarla ilgili stratejiler geliştirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde Kayseri kent bütününe açık ve yeşil alanları mekansal, toplumsal ve zamansal açıdan değerlendirilecektir.

Mekansal Açıdan Açık ve Yeşil Alan Sistemi

Kayseri kent bütününe açık ve yeşil alan sistemi konusunda mekansal açıdan bir sistem arayışına gidildiğinde planlanmış bir sistemin olmadığı görülmektedir. Şöyle ki; kent içerisinde, mekansal sürekliliği beraberinde getiren, görsel ve fiziksel yönden kolay ve güvenilir bir şekilde kullanılan ve rahat algılanabilen açık ve yeşil alan varlığı görülmemektedir. Kent içerisinde rekreasyona hizmet eden mahalle ve kent parkları birbirlerinden tamamen kopuk olarak yerleşmişlerdir (Şekil 1). Kentsel alanda büyük ölçüde parklardan oluşan açık alanların

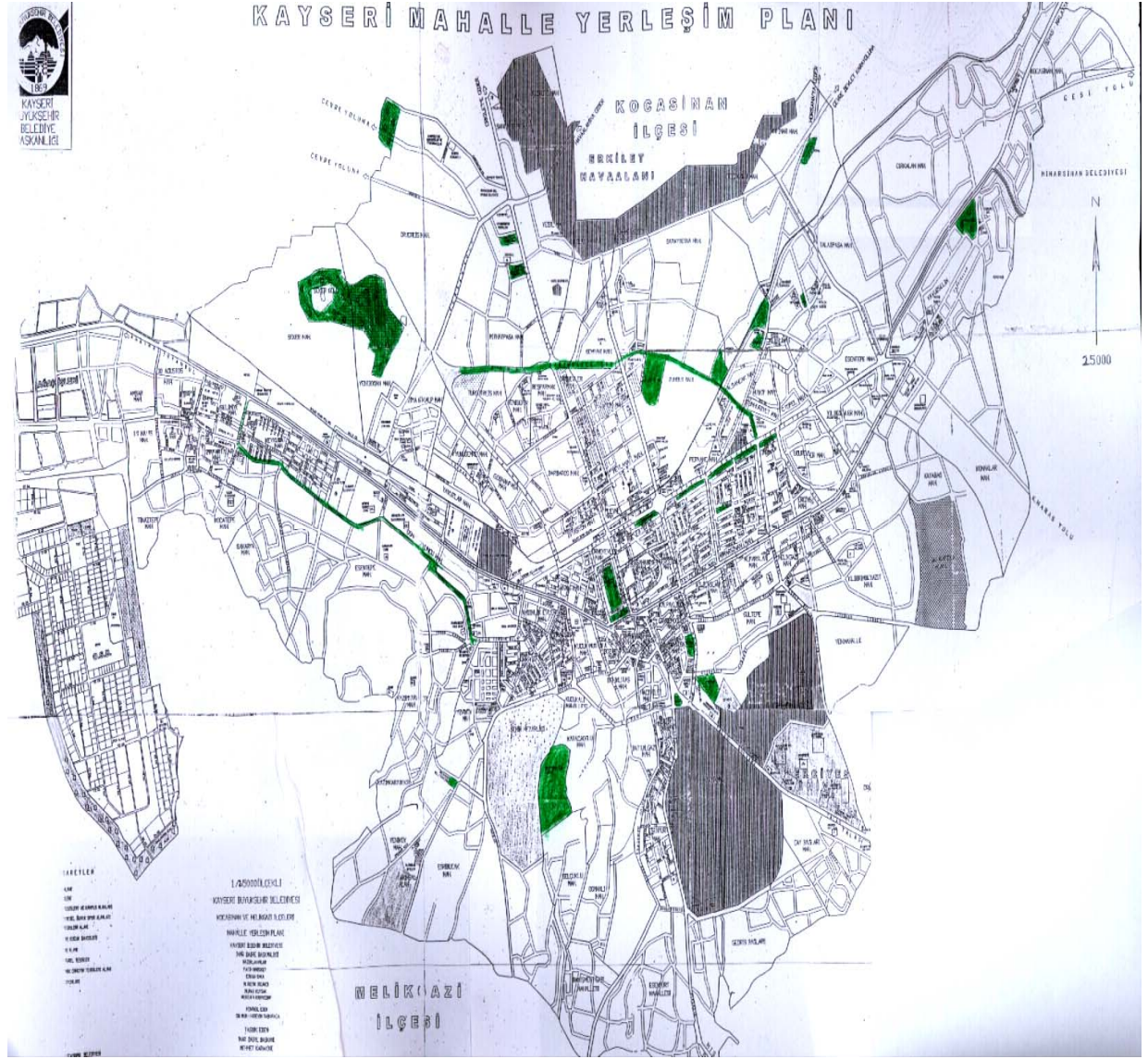
birbirleriyle olan bağlantılarını sağlayacak organize "yeşil yollar" yoktur. Oluşmuş bir kentsel yerleşme düzeninde ise bu uygulamayı sonradan oluşturmak oldukça zordur. Bununla birlikte kent merkezinde ana ulaşımı sağlayan caddeler ile bu caddelere hizmet eden kaldırımlar oldukça geniştir. Örneğin kentin doğu-batı aksını oluşturan Sivas Caddesi'ne ait kaldırımları kent sakinleri yaya yolu olarak değerlendirmekte, kent merkezine ulaşımında da çoğu zaman bu yolu tercih etmektedir. Kent içerisinde park sistemi, yaklaşımı da görülmemektedir. Sadece lineer yapısı olan bir takım yol kenarı parklar yeşil yol olarak nitelendirilebilir (İnönü Parkı, Sema Yazar Parkı gibi). Kent içerisinde uygun boşlukların olmamasından ve ulaşım koşullarından dolayı yeni yeşil alan oluşturulması güçtür. Bu durumda mevcut olan yeşil alanlar korunmalı, yeni yerleşim alanlarında ise 3194 sayılı İmar Kanunu'nda belirtilen kişi başına 10 m² aktif yeşil alan¹ standardına uyulmalıdır.

Kayseri kent merkezinde belli bölümler grid plan çerçevesinde gelişmiştir. Fakat buralarda örneğin Le Corbusier'in Chandigarh Kenti'nde önerdiği gibi yaya ve bisikletliler için ayrılmış olan organize yeşil yollar yoktur. Ya da F. Lloyd Wright'ın Broadacre City modelindeki gibi organik mimarinin oluşturduğu kent dokusu yoktur; bu doku sadece küçük bir kesimde koruma altına alınabilmiştir (Kayseri kentsel sit alanı).

Kent içerisindeki caddelerde kullanılan çoğunlukla egzotik ve refüj bitkilendirmesine uygun olmayan türler yerine, geniş taç yapısına sahip olan ağaçlar ve çalılıkların kombinasyonundan oluşan bir bitkilendirme yapılması ile tam anlamıyla bir park yolu olmasa bile "park yolu" etkisi oluşturulabilecektir (Şekil 2).

Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin bulvar ağaçlandırması konusunda uygulamakta olduğu "İhlamur Yolu" projesinde kentteki önemli bulvarlardan Ahmet Gazi Ayhan Bulvarı ile Tuna Caddesi ve devamında Sarımsaklı Çayı'nın geçtiği kanalı izleyen İhlamur Caddesi boyunca yolun iki tarafına ıhlamur (*Tilia sp.*) ağaçları dikilecektir.

¹ İmar Kanunu'nun 3. maddesinde aktif yeşil alanlar; park, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ayrılan alanlardır.

Şekil 1. Kayseri kent planı ve kentsel yeşil alanlar (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2003a).
Figure 1. Kayseri city plan and urban green areas (Municipality of Greater City of Kayseri, 2003a).

Şekil 2. Kent içerisinde refüjlerde kullanılan bitkiler (Orijinal 2003).
Figure 2. The plants which are used on refuges in the city (Original 2003).

Bu projede amaç trafikte rahatlatıcı bir etki oluşturmada yanarda çok geniş olan kaldırımlar boyunca gezinti olanağı yaratmaktır (Yozgat, 2003).

Kayseri Kenti, çevresindeki belediye ve köy yerleşmeleri ile mekansal olarak birleşme eğilimindedir. Bununla birlikte kentin "ağırlıklı olarak" doğu-batı doğrultusunda gelişimi daha uygundur (Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı, 2001). Çünkü kuzeyde sulu tarıma elverişli tarımsal topraklar (Alagöz, Akçatepe, Cırgalan çevresi), Erkilet havaalanı ve Şeker Fabrikası, bağlık bahçelik alanlar (Erkilet yöresi); güneyde topografik eşikler (Ali Dağı,

Yılanlı Dağ, Erciyes Dağı vb.) ile bağlık-bahçelik alanlar (Hacılar, Hisarcık, Kıranardı, Talas, Cırgalan, Gesi bölgeleri) ve diğer yapay eşikler (kent mezarlığı, arkeolojik sit alanı, askeri alanlar, üniversite kampüsü, su kaynakları koruma alanları ve tarımsal alanlar) gelişmeyi sınırlandırıcı eşiklerdir. Toplu konut alanları da ulaşım akslarına bağlı olarak daha çok doğu-batı aksının uç kısımlarında yer seçmektedir. Yine de güneyde Eskişehir gecekondü önleme bölgesi ile aşağı Talas yerleşimi eşiklerin aşıldığı alanlar olarak ortaya çıkmışlardır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı, 2001). "Kent, yoğun ve kompakt yapıya tek merkezli bir kent olarak gelişmektedir. Kale çevresindeki merkez daha çok kuzey yönünde olmak üzere konut bölgelerinde yenileme ve dönüşüm yolu ile büyümektedir. Bununla birlikte, özellikle 1960'lı yıllardan sonra makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. Ayrıca topografik yapı elverdikçe merkezden çevreye ana yollar boyunca aksiyel gelişmeler de görülmektedir. Kentin yayılma alanı içinde belirgin alt merkez oluşumu görülmemektedir. Buna karşın, Talas, Argıcık, Hacılar, Erkilet gibi çevre yerleşmelerde merkez bulunmaktadır (Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı, 2001). Şekil 3'te araştırma alanının topografik yapısı görülmektedir.

Kent merkezinde grid plana sahip olan bir yapılaşma görülmesine karşın Kentin mevcut makroform ve açık-yeşil alan ilişkisine bakıldığında, "kentsel saçak"ların güney kesimlerinde bağ-bahçe, tarım ve çayır-mera alanlarının oluşturduğu bir yeşil kuşağın varlığından söz edilebilir. Güney doğu kesimlerde ise Mimar Sinan aksı gelişme potansiyeli olan bölgedir. Kuzeyde ise Erkilet yolu çevresindeki kentsel gelişimin eşiği de buradaki verimli sulu tarım alanlarıdır. Kuzey kesimlerde de sulu tarım alanları, hava alanı gibi eşiklerin oluşturduğu bir yeşil kuşağın varlığından söz edilebilir. Kentsel saçaklarda (yarı kırsal alanlarda) yer alan ve yoğun olarak alanın güneydoğusunda yer alan, birbirlerine

paralel biçimde yerleşmiş olan vadiler ise şu anda yeşil kuşak olarak tanımlanan alanın içerisinde çıkararak kentsel alanın içerisine doğru uzanan yeşil yollardır. Özellikle Talas ve Mimar Sinan yörelerinde olduğu gibi çok katlı ve yoğun yapılaşmaya dayalı gelişimin gözlemlendiği yerleşimlerde bu vadiler ekolojik önem taşımaktadırlar. Vadiler Kayseri'nin hakim rüzgar (kuzey-batı) ve şiddetli rüzgar (güney-doğu) doğrultularında uzandıklarından kent havasının ve ikliminin iyileştirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Şekil 4'te araştırma alanının mevcut açık ve yeşil alan sistemi üst ölçekte görülmektedir.

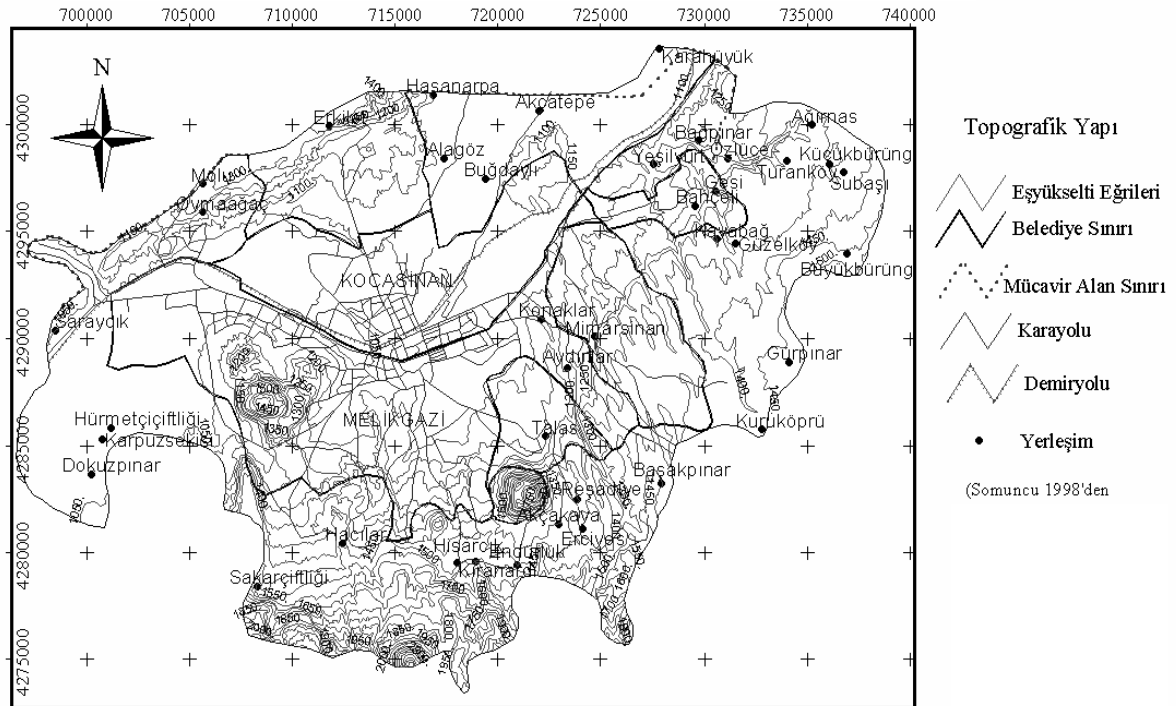
Araştırma alanında 1988 yılında uygulamaya konulan Kayseri Yeşil Kuşak Projesi çerçevesinde 8836 hektar alanın ağaçlandırılması çalışmalarına devam edilmektedir. Bu proje kapsamında Erciyes Dağı etekleri (Lifos, Kefelidağ ve Ortaseki Bölümleri), Yılanlı Dağ, Ali Dağı ve civarı, Organize Sanayi Bölgesi, Boğazköprü mevki ve Hisarcık civarı ağaçlandırılma alanları olarak belirlenmiştir (Tablo 1) (Kayseri Orman Genel Müdürlüğü 2003 2003b). Bu çalışma yeşil kuşak adı altında yapılmasına karşın çalışmada ağaçlandırılacak alanların mekansal sürekliliği sağlanmamıştır. Ayrıca yeşil kuşak kapsamındaki bu alanlarda rekreasyondan ve kullanım çeşitliliğinden söz edilememektedir.

Projeksiyon yılı 2010 olan Kayseri 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda alanın kuzeyindeki sulu tarım alanları tarımsal niteliği korunacak alanlar olarak planlanmıştır (Berksan 1987). Ayrıca Kayseri-Nevşehir yollunun doğusunda kalan Karasazlık Düzlüğü de bu kapsamdadır. Karasazlık Düzlüğü tarımsal amaçla kullanım için uygun toprak yapısına sahip olmadığından ıslak alan ve çayır-mera olarak uygun bir koruma statüsünde korunmalıdır. Planda bağ- bahçe alanlarının yer aldığı güney kesimlerde düşük yoğunluklu yerleşim önerileri mevcuttur (50 kişi/ha). Açık ve yeşil alan sistemi oluşumunda bu yerleşim alanları da sahip oldukları yeşil doku nedeniyle sisteme dahil edilmişlerdir. Genel olarak planda açık ve yeşil alan sistemi oluşumu açısından olumlu kararlar görülmektedir.

Tablo 1. Yeşil Kuşak Projesi kapsamında yapılan çalışmalara ait bilgiler
(Kayseri Orman Genel Müdürlüğü 2003).

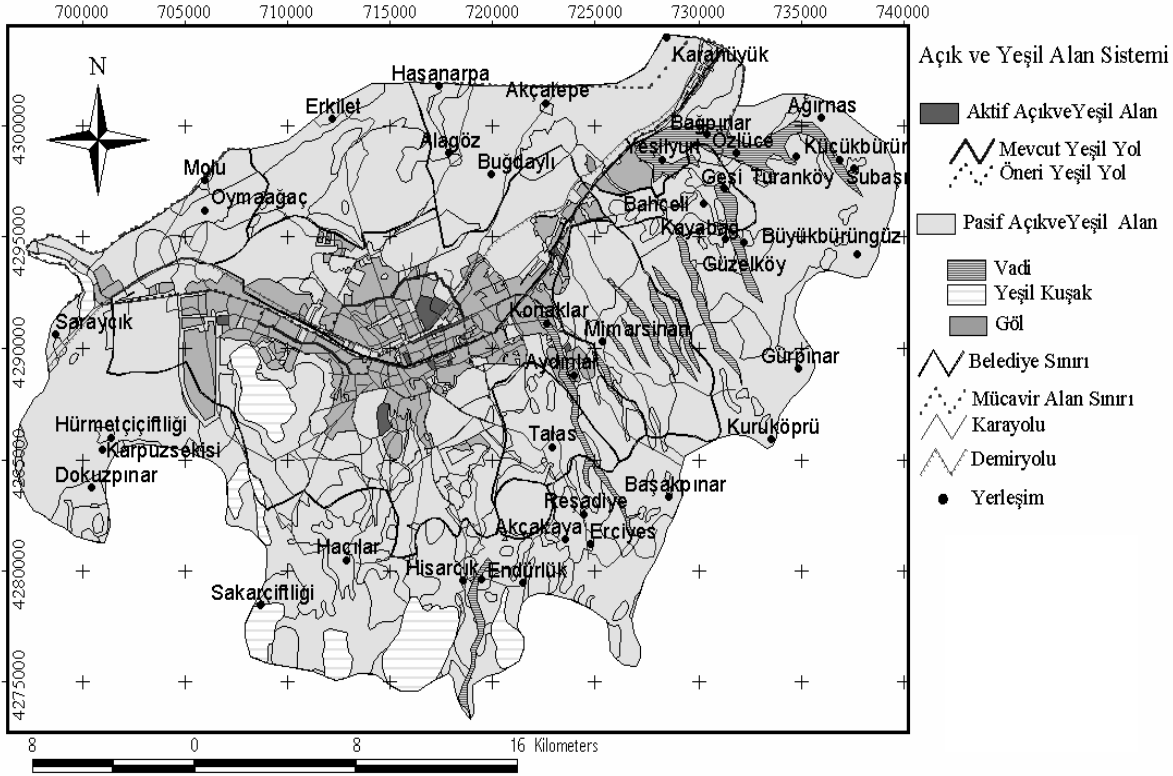
Table 1. The information relating to the works in context of greenbelt
(Kayseri General Headmaster of Forestry 2003).

Ağaçlandırılacak alanın adı	Ağaçlandırılacak alan (ha)	1988-2000 yıllarında ağaçlandırılan alan (ha)	2001 yılında ağaçlandırılan alan (ha)	Kalan alan (ha)
Hisarcık (Erciyes Dağı Etekleri)	715	249,5	-	465,5
Büyük Yılanlı Dağı	578	-	-	578
Ali Dağı ve Civarı	498,5	498,5	-	-
K.YılanlıDağ.(Organize San.Bölgesi)	250	250	-	-
Boğazköprü Mevkii	183	183	-	-
Kıranardı Kasabası	212	-	212	-
TOPLAM	2 436,5	1 181	212	1 043,5

A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü CBS Labı

Şekil 3. Araştırma alanının topografik yapısı [(Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK -Araştırma-Planlama-Koordinasyon Daire Başkanlığı, 2001; Berksan, 1987 ve Somuncu, 1998)'den değiştirilerek].
Figure 3. The topographic formation of study area [by cahanging from Municipality of Greater City of Kayseri, APK –Research-Planning and Coordination- Head Office,2001; Berksan, 1987 and by changing from(Somuncu, 1998)].

A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü CBS Laboratuvarlarında Hazırlanmıştır.

Şekil 4. Araştırma alanının açık ve yeşil alan sistemi [(Kayseri Büyükşehir Belediyesi 2003 ve) ve (Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Dairesi Başkanlığı)'den değiştirilerek].

Figure 4. Open and green area system of study area [(Municipality of Greater City of Kayseri, APK –Research-Planning and Coordination- Head Office).

Araştırma alanına ilişkin yapılan bir başka üst ölçekli çalışma da Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde VII. Proje kapsamında hazırlanmış olan çalışmadır (Balaban 2000). Sözü edilen 1/50 000 ölçekli ve projeksiyon yılı 2020 olan Kayseri Yapısal Planı'na göre tarihi MİA'nın (merkezi iş alanı) yükünü hafifletmek için Hacılar, Gesi, Talas, Erkilet, Mimar Sinan yerleşimlerinde çekim merkezleri önerilmiştir. Talas, Hisarcık, Hacılar, Gesi ve Erkilet yörelerindeki bağ-bahçe alanları ile kentin kuzeyindeki tarım ve mara alanları korunmuştur. Alandaki başlıca yükseltiler olan Yılanlıdağ ve Ali Dağı; güneyde ise Hacılar yerleşiminin güneyinden itibaren Erciyes Dağı'nın kuzey eteklerinin oluşturduğu topografik eşikler ağaçlandırılacak alanlar olarak önerilmiştir. Yine doğu'da Mimar Sinan yerleşiminin doğusu ile Gesi'nin güneyi

ağaçlandırılacak alan ve tarımsal niteliği korunacak alanlar olarak planlanmıştır. Plana göre kenti kuzeyden ve güneyden kuşatan bir yeşil kuşak ortaya çıkmaktadır; kentin gelişim yönü ise kuzey-doğudur (Balaban 2000).

Toplumsal Açından Açık ve Yeşil Alan Sistemi

Araştırma alanında açık ve yeşil alan sistemi toplumsal açıdan ele alındığında yerel, kentsel ve bölgesel açıdan değerlendirme yapılmıştır. Çünkü yakın çevredeki yarı kırsal belediye yerleşmeleri ile mekansal olarak birleşme eğiliminde olan Kayseri kent bütününde çalışma ölçeği bunu gerektirmektedir. 1/100 000 ölçekte yapılan bu çalışmada yerel açık ve yeşil alanlar genel olarak ele alınmıştır. Buna göre kişi başına 10 m² olması gereken aktif yeşil alanın yerel

ölçeklerde (çevre yerleşimlerde belediye sınırları içerisinde) yetersiz olduğu görülmektedir. Buralarda aktif yeşil alanlar genellikle park, mesire yeri biçiminde oluşmuştur. Kentsel ölçekte de durum farklı değildir. Kişi başına 5,44 m² ile aktif yeşil alanlar yetersizdir. Ayrıca alt bölge merkezi olarak değerlendirilen Kayseri Kent bütününde bir bölge parkı yoktur. Genellikle mahalle parkı olarak ortaya çıkan yeşil alanlar erişilebilirlik özellikleri daha alt ölçeklerde yapılan araştırmalarla sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilecektir. Genel olarak ifade etmek gerekirse kent parklarına araç ve yaya olarak erişimde bir sorun görülmemektedir. Mahalle ölçeğinde; aktif yeşil alanı olmayan mahallelerde yaşayan kent sakinleri rekreasyon gereksinimlerini optimum erişim mesafesini aşan diğer mahallelerde karşılamaktadırlar.

Zamansal Açıdan Açık ve Yeşil Alan Sistemi

Araştırma alanında açık ve yeşil alan sistemi zamansal açıdan ele alındığında, genel olarak kentsel kimliğin oluşumuna katkıda bulunan zamansal bir süreklilikten söz edilemeyeceği görülmektedir. 1973 yılı arazi kullanım alan ve standartlarına göre 62,56 ha aktif yeşil alan mevcut olup; kişi başına ise 3,39 m² düşmekte idi (Taşçı 1975). 1986 yılındaki mevcut arazi kullanım değerlerine göre ise Kayseri Kenti'nde (Argıncık, Erkilet, Erciyes, Gesi, Hacılar, Hisarcık, Kıranardı, Mimar Sinan ve Talas ile birlikte) kişi başına 2,55 m² aktif yeşil alan düşmekte idi (Topaloğlu ve diğ. 1986). 1986 imar planında 2000 yılı için; 1986 yılı ilave imar planında ise 2005 yılı için o dönemin standardı olan kişi başına 7m² aktif yeşil alan önerilmiştir. 2000 yılında bu miktara ulaşamamıştır (Topaloğlu ve diğ. 1989). Bugün ise aktif yeşil alan miktarı mevcut standart olan 10 m²'nin çok altındadır. Görüldüğü gibi açık ve yeşil alanların zamansal sürekliliğine ait uygun bir altyapı olmadığından bu süreklilikten söz edilememektedir. Sadece araştırma alanında yer alan bir kısım doğal ve kültürel kaynak koruma kapsamına alınarak günümüze kadar taşınmış, bu bağlamda tarihsel süreklilik kısmen de olsa sağlanabilmiştir. Ünlü tarihçi Strabon'un kaynaklarına göre Kayseri Kenti'nde özellikle

Erciyes'in kuzey yamaçlarından itibaren bugünkü kentsel merkeze kadar uzanan orman alanları bugün neredeyse tamamen yok edilmiş durumdadır. Orman Genel Müdürlüğü'nde yapılan araştırmalar sonucunda, 1965 yılından itibaren her beş yılda bir çekilen hava fotoğraflarında Kayseri K34 ve K35 kodlu paftalarında orman varlığına rastlanmamıştır. Bu da tarihi verilere ve Kayseri'de eskiden yaşamış olan insanların da bildirdiği gibi daha önceden var olan orman varlığının yok edildiğinin bir göstergesidir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonucunda Kayseri kent bütününde zamansal, mekansal ve toplumsal açıdan "planlanmış" bir sistemin olmadığı sonucuna varılmıştır. Fakat Orta Anadolu'da stratejik olarak önemli bir konumda yer alan ve hızla gelişmekte olan Kayseri Kenti'nde alınacak önlemlerle gelecekte alt (1/5000, 1/1000) ve üst ölçeklerde (1/100000, 1/25000) bir sistem oluşturulması, var olan düzende ise alt ölçeklerde bir takım iyileştirilmelere gidilmesi mümkündür. Bu öneriler şu şekilde özetlenebilir:

Araştırma alanında 2020 yılında Büyükşehir Belediye yerleşkesi ile çevre belediyeler arasında mekansal bir bütünleşmenin önüne geçilmelidir. Berg (1999)'in Randstadt-Holland alt bölgesi için dile getirdiği görüşler Kayseri Kenti için de bir öneri niteliği taşımaktadır: "Kent içerisinde gelişmenin sınırlandırılması (bugünkü kent bütünü yerleşik kentsel dokuda kentsellik ve yaşanabilirliğin artırılması, sağlıklılaştırma, kentsel yenileşme politikalarının uygulanması yoluyla) yoğunluk artışlarıyla kentsel strüktürün giderek daha sağlıklı bir yapıya dönüşümünün önlenmesi, yakın çevrede erişilebilir alanlarda önemli dış bağlantı yolları-ana gelişme aksları üzerinde kentsel ve endüstriyel gelişme odakları (ya da bölgesel gelişme koridorları) biçiminde kendi kendine yeter, bağımsız ve birbirlerini bütünleyen bir dizi yeni kent oluşturulmalıdır" (Berg 1999). Bu yeni kentler; Talas, Hacılar, Erkilet ile Sivas Caddesinin doğu ve batı aksındaki tarımsal eşiklerin aşılacağı alanlarda

gerçekleştirilmelidir. “Bu stratejide, bugünkü kent ile yeni kentsel gelişme odakları arasında doğal değerler ve kaynak varlığının aşılabilir eşikler olarak korunması söz konusudur” (Berg 1999). Böylece korunan değerler geliştirilerek, bunun çevresinde birbirine yakın konumda bir dizi kentsel yerleşme ve yeni kentsel yerleşmenin desteklendiği bir kent modeli oluşacaktır (Bilsel 2003). Bu gelişim modeli Kayseri kent bütünü için uygun görülmüştür. Tabii ki sözü edilen model açık ve yeşil alan sisteminin gözetildiği kentleşme politikaları doğrultusunda oluşturulacaktır (Şekil 5).

Araştırma alanında yer alan vadiler açık ve yeşil alan sisteminin oluşumu açısından önemli jeomorfolojik yapılarıdır. Geçmişte Ermeni ve Rum topluluklarının yaşadığı; su varlığı, bitki örtüsü, tarihi yapıları, ilginç kaya formasyonları, meyve bahçeleri, bağ alanları, özgün mimari ve yerleşme dokuları ile dikkat çeken bu vadiler cazip birer potansiyel rekreasyon alanıdır. Kentin açık ve yeşil alan sisteminde yeşil yol olarak yer alan bu vadiler üniversite, yerel ve genel medya organlarına tanıtılmalı, bu alanlarda rekreatif aktiviteler organize edilmelidir. Sözü edilen bu rekreatif aktiviteler alanda mevcut olan koruma kararlarına uygun olarak seçilmelidir. Bunun gibi alandaki Ali Dağı, Yılanlı Dağ, Lifos Tepesi gibi yükseltilerde tırmanış etkinlikleri teşvik edilmelidir.

Talas, Gesi gibi yerleşimlerde ve vadi içlerindeki özgün doğal ve kültürel doku, yine bu yerleşmelerin sınırları içerisinde görülen çok katlı ve sağlıksız kentsel gelişimin baskısından korunmalıdır. Özellikle Aşağı Talas yöresinde üst kotlarda yer alan yapısal platolara ulaşan, cazip doğa ve kültür manzaraları sergileyen yaya yollarının bulunduğu ve bağ-bahçe alanları içerisinde bisiklete binme etkinliklerinin gerçekleştiği yolların etkinlikleri, bu yolların kentin doğu-batı aksını oluşturan Sivas Caddesi ile ilişki kuracak şekilde araç yolları ve otoparklarla desteklenmesi ile artırılabilir.

Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde 1,64 m²/kişi ile yetersiz olan kentsel rekreasyon alanları, yeni kentsel gelişim alanlarında standartlara uygun olarak (min. 10 m²/ kişi) planlanmalıdır. Projeksiyonlar yolu ile 1.382.794 kişi olarak hesaplanan araştırma alanı 2020 yılı

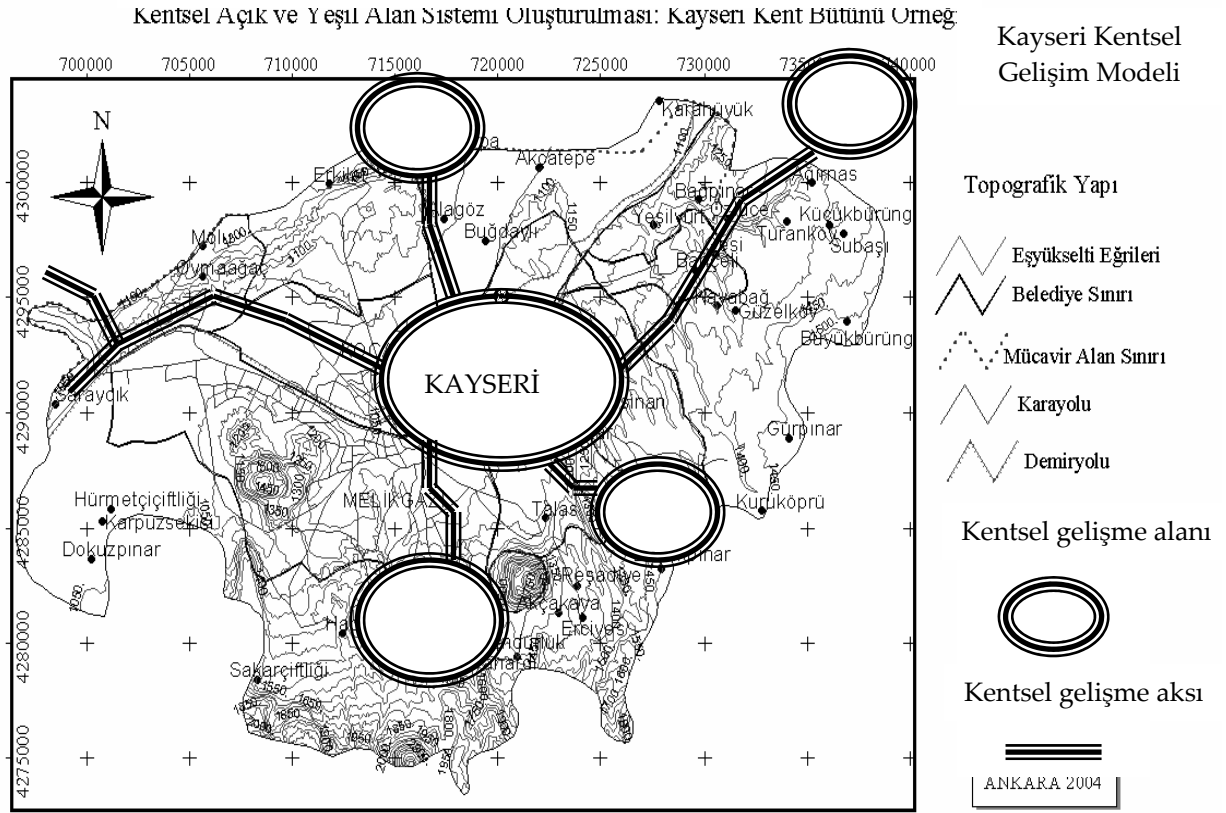
nüfusu için kişi başına 10 m² aktif yeşil alan gereksinimi düşünüldüğünde yaklaşık 1100 ha daha aktif yeşil alan gereksinim olduğu ortaya çıkacaktır. Standartlara uygun planlama ve kent içerisindeki uygun boşlukları da mümkün olduğunca rekreatif etkinliklere ayırma ile bu orana ulaşmaya çalışılmalıdır.

Kentin gelişim sürecinde kentsel alandan dışarı doğru açılacak olan yeni yollarda uygun kesimlerde yayalaştırma olanakları aranmalıdır. “Merkez ve çevresinde alınacak önlemlere paralel olarak, yaya alanları, yaya yolları ve yayalaştırılmış sokakların sayısı artırılmalı, oluşturulacak yaya aksları ile otobüs durakları ve otopark gibi ulaşım aktarma noktalarının birbirleriyle bağlantıları güçlendirilmelidir” (Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı). Bu yaya bölgelerinde yeşil alanlara da yer verilerek, hatta mümkün ise park sistemlerindeki uygulamalar gibi, hem ulaşım, hem de dinlenme alanlarına hizmet eden lineer parklar oluşturularak kentte açık ve yeşil alan sistemi oluşumu desteklenmelidir.

Araştırma alanı sınırları içerisinde yer almayan, Ramsar Sözleşmesi kapsamında koruma altında olan Sultan Sazlığı Tabiatı Koruma Alanı da önemli bir çekim noktasıdır. Kapadokya - Sultan Sazlığı - Erciyes güzergahı turizm açısından değerlendirilerek bu güzergah boyunca turlar organize edilebilir. Böylece turistler açık ve yeşil alan sistemine sahip olan karakteristik Kayseri Kenti'ne davet edilmiş olacaklardır.

Bağ-bahçe düzenindeki yerleşimlerde Çevre Düzeni Planı'nda yer alan “2000 m²'nin altında ifraz yapılamaz” koşuluna uyulması ve buraların kırsal karakterini yitirmesine engel olunması gerekmektedir. Bağ alanları ve meralar yürürlükteki koruma kararlarına uygun olarak korunmalı, bağ alanları ekolojik tarım uygulamalarının gerçekleştirilebileceği kültür turizmi amacına yönelik olarak değerlendirilmelidir.

Bazı Avrupa kentlerinde görülen; ancak ülkemizde olmayan ve yeşil kuşak içerisindeki koruma ve kullanım kararlarının alınmasında etkili olacak bir “Yeşil Kuşak Yasası”nın oluşturulması da açık ve yeşil alan sisteminin zamansal sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir adım olacaktır.

A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı B.ölümü CBS Laboratuvarlarında Hazırlanmıştır.

Şekil 5. Kayseri kentsel gelişim modeli (Bilsel, 2003).
Figure 5. Kayseri urban development model (Bilsel, 2003).

KAYNAKLAR

- Kayseri Büyükşehir Belediyesi APK Daire Başkanlığı, 2001, Kayseri Kent İçi ve Yakın Çevre Ulaşım Etüdü ile Raylı Sistem Avan Projesi ve Fizibilite Etüdü Hazırlanması, Ulaşım Etüdü Raporu, Kayseri, 193-281.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 2003, Kayseri.
- Kayseri Orman Genel Müdürlüğü, 2003, Kayseri.
- Balaban, Ş., 2000, 1/50 000 ölçekli Kayseri Yapısal Planı, Bitirme Projesi, Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Konya, 25-39.
- Berg, V., 1999, Randstadt-Holland Alt Bölge Planlaması, Panel Notları, ODTÜ, Ankara.
- Bersan, B., 1987, Kayseri 1/25 000 Ölçekli Nazım İmar Planı, Kayseri.
- Bilsel, G., 2003, XX. Yüzyılda Kayseri Paneli, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kayseri.
- Çulcuoğlu, G., 2000, Yeşil Kuşak Ankara Kenti Örneği, 2000'li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu, Ankara, 111-117.

- Önder, S., 1997, Konya Kenti Açık ve Yeşil Alan Sisteminin Saptanması Üzerinde Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Kasap, M., 2004, Sözlü Görüşme, Kayseri Kocasinan Belediyesi Eski İmar Müdürü, Kayseri.
- Kühn, H., 2003, Greenbelt and Greenheart: Seperating and integrating landscapes in European City Regions, *Journal of Landscape and Urban Planning*, **64**: 19-27.
- Taşçı, Y., 1975, Kayseri Nazım Planı. Taşçı Mimarlık Planlama Stüdyosu, Kayseri, Sf. 34.
- Topaloğlu, M. Berksan, B., Topaloğlu, M. A., 1986, Kayseri İmar Planı Araştırması, Kayseri, Sf. 96.
- Topaloğlu, M., Berksan, B., Topaloğlu, M. A., 1989. Kayseri Ek İmar Planı Araştırması, Kayseri, Sf. 146.
- Turner, T., 1998, *Landscape Planning and Environmental Impact Design*, Pennsylvania, USA, Sf. 152.
- Yozgat, B., 2003, Kayseri Kocasinan Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü, 2003, Sözlü görüşme, Kayseri.